

Danuta Stankiewicz

Doktrynalna formacja świeckich do apostołstwa

Studia Warmińskie 38, 283-293

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DOKTRYNALNA FORMACJA ŚWIECKICH DO APOSTOLSTWA

Treść: Wstęp. — I. Poznanie natury apostołstwa. 1. Trynitarnie, chrystologiczne, eklezjalne i pneumatyczne pochodzenie apostołstwa według Soboru Watykańskiego II. 2. Podsumowanie analizowanych homilii w zakresie natury apostołstwa. — II. Integralne przedstawienie celów apostołskich. 1. Posługa kerygmatyczna, sakramentalna i pasterska względem człowieka, porządku doczesnego i rzeczy stworzonych w świetle Soboru Watykańskiego II. 2. Ocena badanych homilii pod kątem celów apostołskich. — III. Określenie podmiotu ewangelizującego. 1. Kapłaństwo urzędowe i powszechne jako akt eklezjalny w służbie apostołstwa w Kościele i świecie na podstawie magisterium soborowego. 2. Postulaty dotyczące badanych homilii na temat współpracy wiernych z hierarchią w rozwoju Królestwa Bożego. — IV. Wskazanie praw i obowiązków apostołskich. 1. Soborowe uzasadnienie dogmatyczne i moralne apostołstwa świeckich. 2. Wyniki badań nad motywami aktywności apostołskiej świeckich w analizowanych homiliach. Zakończenie. — Zusammenfassung.

WSTĘP

Chrześcijaństwo kontynuuje swe posłannictwo w imieniu Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Wynika z tego, że cały Kościół jest misją. Oznacza to, że jest posłany, uczestnicząc w kapłańskim namaszczeniu Chrystusa w Duchu Świętym.

Cała wspólnota Kościoła jest więc zobowiązana wierzyć w Chrystusa, tj. żyć Jego Boskim życiem, jak i rozwija działalność apostołską. Zadaniem chrześcijan jest dochowanie wierności otrzymanej łasce. Wypełnienie misji zbawczej stanowi ostateczny sens życia człowieka.

Przepowiadanie Chrystusa domaga się znajomości nauki Kościoła o apostołstwie, opartej na głębokich podstawach teologicznych. Czy jednak „Biblioteka Kaznodziejska”, która jest podstawowym organem realizującym program kaznodziejski Episkopatu wychowywała świeckich także w duchu apostołskim? Czy pod wpływem II Polskiego Synodu Plenarnego (1991–1997) i II Wielkiej Nowenny z racji Jubileuszu Odkupienia w trakcie przygotowania do *Tertio Millennio Adveniente*, publikowane homilie w teże „Bibliotece” przybliżyły wiernym nauczanie Soboru Watykańskiego II i Jana Pawła II o apostołstwie? Przeanalizowany materiał z „Biblioteki Kaznodziejskiej”, której nakład w 1993 r. wynosił aż 7.600 egzemplarzy, odnosił się tak do rozwoju życia wewnętrznego, jak i udziału świeckich w apostołstwie Kościoła. W ten sposób dowiedzieliśmy się, o czym pisali

księży w homiliach w przededniu drugiego tysiąclecia chrześcijaństwa w Polsce i jakich skutków duszpasterskich na rzecz apostołstwa można oczekiwać w przyszłości¹.

I. POZNANIE NATURY APOSTOLSTWA

1. Trynitarne, chrystologiczne, eklezjalne i pneumatyczne pochodzenie apostołstwa według Soboru Watykańskiego II

Przed- i posoborowa refleksja hierarchii i teologów nad kontynuacją Chrystusowego dzieła zbawienia przyczyniła się do pogłębienia samoświadomości Kościoła jako Mistycznego Ciała Chrystusa². Dopiero jednak koncepcja Kościoła jako Ludu Bożego, o której milczał nawet Pius XII w *Mystici Corporis*, pozwoliła w pełni określić Kościół apostołsko³.

Eklezjologia soborowa przedstawiła bowiem źródło i początek natury apostołstwa, wychodząc z życia wewnątrz — trynitarne, tj. z wewnętrznego udzielania się Osób Boskich w Trójcy Świętej i z posłania Syna przez Ojca na świat⁴. Misja zaś Chrystusa dotyczyła zbawienia wszystkich ludzi jak i uświęcenia porządku doczesnego oraz rzeczy stworzonych. Natomiast Kościół z woli Chrystusa winien się realizować na wzór swego Pierwowzoru, Jezusa Chrystusa, Pierwszego Apostoła i kontynuować dzieło zbawienia na ziemi. Racją istnienia Kościoła jest bowiem Chrystus ofiarowany ludziom. To jedno posłannictwo zbawcze wynika z samej istoty Kościoła. Dlatego cały Kościół z racji swego powstania i posłania ma charakter apostołski. Z istoty Kościoła wynika udzielanie światu dobra, które Kościół otrzymał od Chrystusa. Przeto zadanie Ludu Bożego, zmierzającego do tego, aby *uczynić wszystkich ludzi uczestnikami zbawczego Odkupienia i przez nich skierować cały świat [...] do Chrystusa* (DA 2), nazywa się apostołstwem.

¹ Szerzej o tym zagadnieniu, zob. D. Stankiewicz, *Kształtowanie postaw apostołskich wiernych świeckich poprzez homilie drukowane w „Bibliotece Kaznodziejskiej” w latach II Polskiego Synodu Plenarnego (1991–1997)*, Warszawa 2000, msp. na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

² J. Kudasiewicz, *Lud Boży*, AK 68(1965), s. 288.

³ B. Cierzniań FDP, *Lud Boży*, HD 36: 1967, nr 1, s. 24; Y. Congar OP, *Kościół jako Lud Boży*, *Concilium* 1–10(1965–1966), s. 18; B. Przybylski OP, *Układ i język Konstytucji Dogmatycznej o Kościele*, AK 68(1965), s. 264–267.

⁴ DA 2, 4; KK 2–8, 17; KL 7; W. Granat, *Misterium Kościoła*, ZN KUL 9: 1966, nr 3, s. 3–15; W. Pluta, *Rola Konstytucji o Kościele w formacji duszpasterskiej*, AK 68(1965), s. 372; B. Pylak, *Laikat i jego apostołstwo w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II*, ZN KUL 10: 1967, nr 3, s. 38; J. Pytel, *Wierni w Kościele*, AK 68(1965), s. 301; J. Salij OP, *Ewangelizacja: uwagi elementarne*, w: *Dylematy naszych czasów*, Poznań 1994, s. 45; E. Schillebeeckx, *Po zakończeniu Soboru*, *Znak* 18: 1966, nr 145–146, s. 847; E. Weron, *Świeccy w Kościele*, Paris 1970, s. 77; St. Wilkanowicz, *Doczesna misja Kościoła*, TPow 4(1963), s. 1; L. Zimny, *Tajemnica Kościoła*, AK 68(1965), s. 272.

2. Podsumowanie analizowanych homilii w zakresie natury apostołstwa

Z analizy natury apostołstwa w homiliach wynika, że na ogólną liczbę 1.400 homilii naturę apostołstwa opisało tylko 158 autorów homilii, a mianowicie 26 podało rolę Trójcy Przenajświętszej w genezie apostołstwa, 43 omówiło posłannictwo Chrystusa jako Pośrednika, Nauczyciela i Zbawiciela, 36 przedstawiło zadanie Kościoła w pośrednictwie zbawczym, 53 określiło misję Ducha Świętego w realizowaniu planu Ojca. Natomiast nie spotkano w przekazie homilijnym sprecyzowanego przez Sobór Watykański II pojęcia apostołstwa. To znaczy, że apostołstwem jest wszelka działalność Kościoła, która zmierza do uczynienia wszystkich ludzi uczestnikami zbawczego Odkupienia i skierowania przez nich całego świata do Chrystusa⁵.

Rozwinięcie praktyki apostołskiej w formie indywidualnej i społecznej jest zależne od stopnia świadomości, w której kształtuje się samo pojęcie apostołstwa. Przyszłe homilie powinny zatem w przedstawieniu teorii apostołstwa wyjaśnić przede wszystkim jego istotę. Brak wyjaśnienia tego pojęcia w 158 homiliach opisujących poprawnie rolę Trójcy Świętej, Chrystusa, Kościoła i Ducha Świętego jest do tego zachętą i pilnym obowiązkiem.

II. INTEGRALNE PRZEDSTAWIENIE CELÓW APOSTOLSKICH

1. Posługa kerygmatyczna, sakramentalna i pasterska względem człowieka, porządku doczesnego i rzeczy stworzonych w świetle Soboru Watykańskiego II

W nauce soborowej pogłębiono element doktrynalny pojęcia apostołstwa poprzez całościowe przedstawienie celów zbawczego posłannictwa Ludu Bożego⁶. Sobór szeroko rozumiał kontynuację Chrystusowego dzieła Odkupienia, która jest celem apostołstwa. Zawiera ona, obok celu zasadniczego zbawienia ludzi poprzez wiarę w Chrystusa i Jego łaskę⁷, także odnowę porządku doczesnego i doskonalenie wszechświata⁸.

Pierwszym celem apostołstwa jest przekazanie ludziom ewangelicznego Orędzia. Posługa słowa *zmierza do zbawienia ludzi, które się ma osiągnąć przez wiarę w Chrystusa i Jego łaskę* (DA 6). Uświęcenie ludzi powinno obok ewangelizacji uwzględnić posługę sakramentalną⁹. Dzieło Odkupienia przyczynia się bowiem do wzrostu Kościoła.

⁵ DA 2; B. Pylak, jw., s. 38; J. Pytel, jw., s. 301.

⁶ DA 5.

⁷ DA 6; KK 35; Cz. Strzeszewski, Powołanie katolików świeckich do apostołstwa, *ZN KUL* 9: 1966, nr 4, s. 14.

⁸ DA 5, 7; KDK 36; M.D. Chenu, *Lud Boży w świecie*, Kraków 1968, s. 68; W. Granat, *Dogmatyka katolicka. Synteza*, Lublin 1967, s. 348; Cz. Kudrój, *Kościół wobec świata*, *HD* 4(1965), s. 194; Cz. Strzeszewski, jw., s. 14.

⁹ DA 6; KK 35.

Drugim celem apostołstwa jest uświęcenie duchem ewangelicznym całego porządku doczesnego¹⁰. Zakres spraw rzeczywistości ziemskiej obejmuje: *dobra osobiste i rodzinne, kulturę, sprawy gospodarcze, sztukę i zajęcia zawodowe, instytucje polityczne, stosunki międzynarodowe i inne tym podobne* (DA 7). Sobór, analizując misję Kościoła, przyznał porządkowi doczesnemu wewnętrzną autonomię¹¹. Stwierdził, że *rzeczy stworzone i społeczności ludzkie cieszą się własnymi prawami i wartościami, które człowiek ma stopniowo poznawać, przyjmować i porządkować [...]* Wszystkie rzeczy, bowiem z samego faktu, że są stworzone, mają własną trwałość, prawdziwość, dobroć i równocześnie własne prawa i porządek, które człowiek winien uszanować, uznawszy właściwe metody poszczególnych nauk czy sztuk (KDK 36). Doskonalenie więc porządku doczesnego zgodnie z normami wynikającymi z podstawowych zasad życia chrześcijańskiego i dostosowanie rzeczy ziemskich do różnych warunków miejsca, czasu i narodów wymaga od Kościoła, aby uświęcając rzeczywistość ziemską, nie naruszał właściwych jej praw¹². Sobór, uznając niezależność rzeczy stworzonych i społeczności ludzkich, stwierdza, że Kościół jest niekompetentny w rzeczach ziemskich¹³. Dlatego Lud Boży *mocą swej misji oraz zgodnie ze swoją istotą nie powinien wiązać się z żadną szczególną formą kultury albo systemem politycznym, gospodarczym czy społecznym* (KDK 42)¹⁴. Kościół z racji swej misji zbawczej jest zobowiązany razem ze wszystkimi społecznościami zabezpieczyć, chociaż w odmienny sposób, rozwój i doskonalenie się człowieka — *transcendentnego charakteru osoby ludzkiej* (KDK 76). Przyznanie doczesności autonomii nie jest kompromisem dla świata¹⁵. Element wieczności występuje, bowiem w Kościele *bez zmieszania z doczesnością, chociaż przenika on doczesność Kościoła i człowieka. Stąd i postawa katolika jest bardzo aktywna w stosunku do elementów wieczności i współdziałania z nimi na odcinku doczesności — wszystkie sprawy świata powinien obejmować i ogarniać przez włączenie ich do porządku nadprzyrodzonego*¹⁶. Troska Kościoła o świat jest umotywowana tym, że rzeczy ziemskie posiadają specjalną godność z racji stworzenia, z tytułu powiązania z człowiekiem, któremu winny służyć¹⁷, jak również wskutek ukierunkowania doczesności w Chrystusie na Boga. To skoncentrowanie rzeczy ziemskich w Chrystusie nie tylko *nie pozbawia porządku doczesnego jego własnej autonomii [...], ale raczej podnosi jego moc i wartość* (DA 7). Chociaż istnieje niezależność doczesności i nadprzyrodzoności, to jednak są też wzajemne odniesienia. Jak ewangelizacja rodzi dobra w porządku doczesnym, tak rzeczy ziemskie, historia i ewolucja ludzkości wpływają na Kościół¹⁸. Dlatego Kościół, będąc wspólnotą ludzi żyjących w historii, jest zobowiązany *posługiwać się rzeczami doczesnymi w stopniu, w jakim wymaga ich właściwe mu posłannictwo*

¹⁰ DA 7.

¹¹ Cz. Strzeszewski, jw., s. 11, 14 n.

¹² DA 7.

¹³ KDK 2.

¹⁴ St. Wilkanowicz, Schemat XIII w życiu szarego katolika, *Znak* 18: 1966, nr 145–146, s. 800 n.

¹⁵ Cz. Kudroń, jw.

¹⁶ W. Granat, jw., s. 348.

¹⁷ KDK 36.

¹⁸ KDK 44.

(KDK 76). Postęp ziemski nie może być dla Kościoła obojętny, ponieważ *postęp ten może przyczynić się do lepszego urzędnienia społeczności ludzkiej* (KDK 39). Dorobek kulturalny jest dla Kościoła błogosławieństwem¹⁹. Sobór patrzy z wielkim szacunkiem na wszystko, cokolwiek prawdziwego, dobrego i sprawiedliwego mieści się w najróżniejszych instytucjach, jakie rodzaj ludzki założył i wciąż zakłada. Albowiem *rzeczy doczesne oraz instytucje ludzkie kierowane są również wedle zamiarów Boga Stwórcy ku zbawieniu ludzi* (DB 12). Także nie można sobie przeciwstawiać postępu ziemskiego i wiary, ponieważ doczesność i nadprzyrodzoność wywodzą się od Boga²⁰. Dlatego rzeczy ziemskie i Boże należy połączyć w jednym zbawczym planie Boga względem człowieka i świata²¹. Porządek doczesny jak i nadprzyrodzony, koncentrując się w Chrystusie, tworzy bowiem w Nim jedność tak, aby Chrystus *we wszystkim zachował pierwszeństwo* (Kol 1,18)²².

Chociaż cele apostołstwa mają różny charakter²³, Sobór nie przeciwstawia je jako celów odrębnych²⁴, lecz łączy w jednej woli Bożej²⁵. Bóg pragnie, bowiem przekształcić w Chrystusie człowieka i cały świat w nowe stworzenie²⁶. Za koncentracją celów apostołskich w jednym planie Bożym przemawia fakt jedności świata. Doczesność i nadprzyrodzoność winny połączyć się w nowym stworzeniu, dążąc poprzez historię do pełni. Ujęcie celów w jednej woli Bożej wpływa też ze specyficznej roli wiernych z racji sprawowania funkcji kościelnej, jak i misji pełnionej w świecie, obejmującej sferę materialną, jak i rozwój całej osobowości²⁷. Przeto katolicy świeccy apostołują w Kościele i świecie w porządku duchowym i doczesnym z racji swego obywatelstwa we wspólnocie kościelnej i społeczności państwowej²⁸. Zaś ogniwem, które zespala oba te cele, winna być przede wszystkim miłość czynna²⁹.

2. Ocena badanych homilii pod kątem celów apostołskich

Z analizy publikowanych homilii wynika, że na ogólną liczbę 1.400 homilii cele apostołstwa przedstawiło tylko 86 autorów homilii, a mianowicie: 46 podało cel apostołstwa jednostronnie: jako zbawienie ludzi — w 38 homiliach oraz jako troskę o odnowę porządku doczesnego, świata i wszechświata — w 8 homiliach. 22

¹⁹ W. Granat, jw., s. 344.

²⁰ KDK 36.

²¹ DA 5.

²² DA 7; E. Weron, jw., s. 82.

²³ DA 5.

²⁴ B. Pylak, jw., s. 39.

²⁵ DA 5.

²⁶ Z. Adamek, Służymy Bogu, udoskonalając świat i człowieka przez spełnianie swoich obowiązków zawodowych i stanowych, *Biblioteka Kaznodziejska* 127: 1991, nr 1–2, s. 14; G. Kusz, Laikat i jego świecki charakter, *Biblioteka Kaznodziejska* 134: 1995, nr 1–2, s. 12.

²⁷ Cz. Strzeszewski, jw., s. 14, 16.

²⁸ DA 5.

²⁹ B. Pylak, Powołanie człowieka świeckiego do życia w świecie, *AK* 71(1968), s. 288; F. Macharski, Cele apostołskiej działalności katolików świeckich, *AK* 71(1968), s. 297.

autorów homilii ujęło cel apostołstwa całościowo, łącząc aspekt sakralny ze świeckim, tj. zbawienie człowieka i doskonalenie porządku doczesnego oraz całego stworzenia. Zaś 18 autorów homilii określiło cel apostołstwa również właściwie, lecz szeroko: jako współdziałanie w realizowaniu Bożych planów zbawienia — w 1 homilii; jako spełnienie zadań apostołskich — w 6; jako ewangelizowanie — w 2; jako służenie człowiekowi — w 1; i jako budowanie Królestwa Bożego — w 8 homiliach. Tak więc z 1.400 drukowanych homilii tylko w 22 przedstawiono cel apostołstwa właściwie i całościowo.

Przyszłe homilie w „Bibliotece Kaznodziejskiej”, aby były zgodne z Chrystusową misją nauczycielską, kapłańską i pasterską oraz aby znalazły właściwy oddźwięk w praktycznym realizowaniu zadań apostołskich wobec człowieka i porządku doczesnego, powinny przedstawić cele apostołskie syntetycznie w duchu soborowym, aby wzbogacić pojęcie apostołstwa i gwarantować rozwój posłannictwa zbawczego w Kościele³⁰.

III. OKREŚLENIE PODMIOTU EWANGELIZUJĄCEGO

1. Kapłaństwo urzędowe i powszechne jako akt eklezjalny w służbie apostołstwa w Kościele i świecie na podstawie magisterium soborowego

Z nauki soborowej o powołaniu Ludu Bożego do apostołstwa wynika, że zasadniczo nie tylko duchowni są odpowiedzialni za realizację misji Chrystusa i Kościoła, ale i wierni świeccy³¹.

Konstytucja dogmatyczna o Kościele, mówiąc o hierarchii, stwierdza, że biskupi, kapłani i diakoni zajmują się posługiwaniem duchowym we wspólnocie,

³⁰ DA 2.

³¹ DM 35; KK 17. Akcentując przed Soborem przesadnie fakt przekazania przez Chrystusa zbawczej misji apostołom i ich następcom — hierarchii, traktowano świeckich jako pomocników duchowieństwa. Dlatego apostołstwo wiernych polegało zasadniczo na współpracy z hierarchią. Nie było więc uczestnictwem w samej zbawczej misji Kościoła, tzn. nie było swoistym apostołstwem. Apostołstwo świeckich rozumiano jako obowiązek udziału w apostołacie hierarchii. W konsekwencji apostołstwo wiernych określano jako apostołstwo pomocnicze w realizowaniu dzieła Odkupienia. Zob. KK 33; K. Rahn SJ, *Nasz stosunek do apostołatu*, *Więź* 7: 1964, nr 7–8, s. 63–71. Jednak Sobór stwierdził, że powołanie chrześcijańskie ze swej natury jest powołaniem do apostołstwa. Por. DA 2; Cz. Strzeszewski, jw., s. 13. Na zmianę treści apostołstwa w ogóle, a apostołatu świeckich w szczególności, wpłynęła eklezjologia soborowa — poprzez nowe spojrzenie na Kościół wraz z teologiczną próbą określenia człowieka świeckiego w Kościele. Zob. KK 31; KL 7; B. Pylak, *Powołanie człowieka świeckiego*, jw., s. 282; A. Skowronek, *Soborowa promocja świeckich w Kościele*, *Znak* 20: 1968, nr 163–164, s. 65. Sobór, przedstawiając naturę apostołstwa, jego cele, prawa i obowiązki oparł się na idei Kościoła. Podkreślił, że cały Lud Boży (duchowni, zakonnicy, świeccy) realizuje jeden Boży plan zbawienia w Kościele i świecie. Zob. DA 2; KK 32. Tym samym został odrzucony tradycyjny podział wewnątrz Kościoła: na Kościół zbawiający — duchowieństwo i zbawiany — laikat. Jest więc jeden Kościół, który jednocześnie jest zbawiający i zbawiony. Zob. KL 7. Sobór rozbudował teorię apostołstwa z pozycji ontologicznej, a nie tyle moralnej. Dlatego jest za jednością apostołstwa w Kościele. Zob. DA 2. Tak więc eklezjologia, akcentując powszechny charakter zbawczej misji całego Kościoła, wpłynęła na rozwój soborowej laikologii. Cały Lud Boży, tj. wszystkie stany w Kościele, realizuje jedno apostołstwo Kościoła, chociaż w różny sposób.

stając w zastępstwie Boga na czele trzody, której są pasterzami: jako nauczyciele, oraz jako sprawujący rządy duchowe (KK 20)³².

Natomiast świeckimi są wszyscy wierni chrześcijanie nie będący członkami stanu kapłańskiego i stanu zakonnego, tzn. ci, którzy jako wcieleni przez Chrystusa, ustanowieni jako Lud Boży i uczynieni na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego urzędu Chrystusowego, ze swej strony sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu postannictwo w Kościele i w świecie (KK 31)³³.

„Charakter świecki” jako właściwość specyficzna wiernych wynika z przebywania w świecie i konsekwowania go od wewnątrz, do którego pozostałe stany nie mają zasadniczo dostępu³⁴. Chrześcijański stosunek do świata z racji pobytu w świecie staje się podstawową formą apostolstwa świeckich³⁵. Przeto apostolstwo wiernych w Kościele to swoiste apostolstwo. Jest udziałem w samej zbawczej misji Kościoła, do którego sam Pan przeznacza wszystkich przez chrzest i bierzmowanie (KK 33)³⁶. Dlatego apostolstwa świeckich nie można rozumieć jako apostolstwo tylko pomocnicze czy też udział w apostolstwie hierarchii.

Choć są dwie zasadniczo różne dziedziny apostolatu, wskazania Soboru odnoszą się do apostolstwa sprawowanego przez hierarchię i świeckich. Mianowicie: każdy jest apostołem z tytułu swego chrześcijaństwa. Chrześcijanin winien pozostać nim zawsze — nie ma bowiem sytuacji, gdzie nie mogłoby być chrześcijaństwa. Należy posiadać świadomość swej misji, która sprowadza się do

³² Zob. KK 21, 24. Duchowni i zakonnicy są najpierw chrześcijańskimi laikami poprzez ontologiczne zjednoczenie z Chrystusem. Laickość, tj. życie świeckie, jest czymś pierwszym w Kościele. Do stanu hierarchicznego lub zakonnego przynależy się z racji święceń lub profesji zakonnej, przyjmując nowe funkcje do wypełnienia. Jednak „żaden człowiek, chociażby był księdzem czy zakonikiem, nie może się całkowicie uwolnić od życia świeckiego [...]. W rzeczywistości wszyscy ludzie prowadzą jakieś życie świeckie, ale jest to życie co do stopnia więcej lub mniej świeckie”. V. Portier, *Laics et laicats*, Paris 1967, s. 58.

³³ J. Pytel, jw., s. 300 n.; A. Zuberbier, *Różne dziedziny działalności apostolskiej*, AK 60 (1968), nr 258, s. 299–307; tenże, *Świeccy wierni — Powołanie i charyzmaty*, *Znak* 17: 1965, nr 133–134, s. 292 n. Sobór jednak nie przedstawił ostatecznej definicji człowieka świeckiego w Kościele. Zob. B. Pylak, *Laikat i jego apostolstwo*, jw., s. 35–37. Soborowe pojęcie stanu ludzi świeckich jest jedynie pewną syntezą wypowiedzi teologów, jak i stanu wiedzy. Ojcowie Soboru nie opowiedzieli się za żadną z podanych koncepcji człowieka świeckiego. Soborowe pojęcie świeckich w Kościele należy jednak przyjąć, choć nie jest ono koncepcją „teologiczną”. Zob. V. Portier, jw., s. 19. Sobór jedynie tłumaczy znaczenie tego pojęcia w swoich dokumentach. Zob. B. Pylak, jw., s. 35–37. Wypracowana przez Sobór koncepcja świeckich składa się z elementu negatywnego i pozytywnego. Najpierw Sobór stwierdza, że wierny jest chrześcijaninem, zaś wszyscy chrześcijanie (duchowni, zakonnicy, świeccy) należą do Ludu Bożego i uczestniczą w potrójnym urzędzie Chrystusa. Do elementów negatywnych zalicza się brak specjalnej funkcji w urzędzie i przynależności do zakonu, do pozytywnych: przyjęcie chrztu, udział w potrójnej funkcji Chrystusa i „charakter świecki”.

³⁴ KK 33–38.

³⁵ DM 15; KK 31, 34. Z tytułu udziału na swój sposób w kapłańskim, proroczym i królewskim urzędzie Chrystusa świeckim przysługują w Kościele pewne przywileje w sprawowaniu kultu wewnętrznego i zewnętrznego, nauczania i świadczenia o Chrystusie. Sobór, komentując specyficzną właściwość wiernych, ich „charakter świecki”, stwierdza, że przebywanie wiernych w świecie wpływa ze specjalnego powołania Bożego w celu uświęcenia życia rodzinnego, społecznego i ekonomicznego. Sobór użył terminu „powołanie”, które miało wyrazić charakter konieczności i stałości apostolstwa wiernych. Zob. B. Pylak, jw., s. 42.

³⁶ DA 2; K. Rahner SJ, jw., s. 63–71; K. Wojtyła, *Idea Ludu Bożego i świętości Kościoła a posłannictwo świeckich*, AK 68(1965), s. 309 n.

służenia Chrystusowi. Jest też konieczność świadczenia o chrześcijaństwie widzialnie, tj. publicznie i autentycznie. Cały Lud Boży powinien się odznaczać poczuciem odpowiedzialności za siebie i innych. Ważnym obowiązkiem chrześcijan jest dążenie do samodzielności myślenia i oceny etycznej³⁷.

Na mocy misji kanonicznej lub specjalnego mandatu duszpasterze mogą angażować świeckich do bezpośredniej współpracy w apostołstwie hierarchicznym i przekazać im pełnomocnictwo do pełnienia pewnych funkcji kościelnych w charakterze duchowym³⁸. Jednak do wykonywania np. pracy katechetycznej, zarządzania dobrami kościelnymi, udziału w komisjach duszpasterskich, świeccy z samego tytułu przynależności do Kościoła posiadają już odpowiednie kwalifikacje. Misja kanoniczna (osobisty dokument) lub mandat kościelny dają tylko upoważnienie, a nie uzdolnienia do wykonywania poleconych prac kościelnych. Świeccy z racji przynależności do Kościoła posiadają ontologiczne kwalifikacje do udziału w apostołacie hierarchii. Powołanie do apostołstwa Kościoła wynika bowiem z chrztu i bierzmowania. Na mocy misji kanonicznej lub mandatu kościelnego udział wiernych w apostołstwie jest dobrowolny. Jednak z tytułu sakramentalnego powołanie do apostołstwa jest powszechne³⁹.

Tak więc soborowe pojęcie wiernych świeckich w Kościele nawiązuje do okresu pierwszych wieków, gdy świeccy chrześcijanie głosili Ewangelię i budowali wspólnotę Ludu Bożego, tj. Kościół, włączając się w realizowanie jednego planu zbawienia.

2. Postulaty dotyczące badanych homilii na temat współpracy wiernych z hierarchią w rozwoju Królestwa Bożego

Z analizy wynika, że na temat, kto stanowi Kościół, na ogólną liczbę 1.400 homilii wypowiedziało się tylko 53 autorów homilii, a mianowicie: 40 autorów podało, że Kościół tworzą duchowni i świeccy, 11 — że świeccy, 2 — że tak ochrzczeni jak i nie ochrzczeni. W przyszłych homiliach publikowanych w „Bibliotece Kaznodziejskiej” należałoby jeszcze więcej pisać o świeckich jako tych, którzy stanowią Kościół i są pełnoprawnymi jego członkami.

Na temat, kto jest powołany do apostołstwa w Kościele, na ogólną liczbę 1.400 homilii pisało 238 ich autorów. I tak tylko 35 podało, że cały Lud Boży, tj. duchowni i świeccy są odpowiedzialni za misję Kościoła, 19 — że tylko duchowni, a 179 — że tylko świeccy. Z tych 238 homilii mówiących o powołaniu do apostołstwa na motyw kapłaństwa powszechnego, który mobilizuje chrześcijan świeckich do działalności pośrednictwa zbawczego, wskazało 214 autorów homilii, a na motyw kapłaństwa posługi, który angażuje duchownych do pełnienia misji Chrystusa, powołało się 54. Także z tych 238 homilii tylko 5 zachęcało wiernych do bezpośredniej współpracy z hierarchią w apostołstwie Kościoła.

³⁷ DA 2, 30; KK 31, 34; B. Pylak, *iw.*, s. 42.

³⁸ DA 10, 24; DM 41; DSP 21; KDK 3, 39, 62; KK 33, 37; KL 35, 126 n.; W. Granat, *iw.*, s. 284.

³⁹ DA 2.

Przyszłe homilie powinny więc bardziej niż dotychczas, ze względu na współczesne „znaki czasu”, przygotować wiernych świeckich do bezpośredniej współpracy z duchownymi dla wzrostu Kościoła.

IV. WSKAZANIE PRAW I OBOWIĄZKÓW APOSTOLSKICH

1. Soborowe uzasadnienie dogmatyczne i moralne apostolstwa świeckich

Sobór Watykański II, omawiając prawa i obowiązki wiernych świeckich w wymiarze apostolstwa indywidualnego jak i społecznego, przytoczył liczne racje teologiczne natury dogmatycznej i moralnej.

Zasadniczo świeccy są powołani do apostolstwa, gdyż są zjednoczeni z Chrystusem poprzez sakramenty chrztu i bierzmowania⁴⁰. Jest to powszechny, a zatem konieczny obowiązek, w odróżnieniu od dobrowolnego udziału na mocy misji kanonicznej czy mandatu kościelnego. Stąd słusznie Konstytucja dogmatyczna o Kościele rozszerzyła pojęcie apostolstwa świeckich, które jest nie tylko prawem lub aktem dobrowolnym, lecz obowiązkiem. Wierni bowiem *dzięki otrzymaniu znamienia przeznaczeni są do uczestnictwa w kulcie religii chrześcijańskiej i odrodzeni jako synowie Boży, zobowiązani są wyznawać przed ludźmi wiarę, którą otrzymali od Boga za pośrednictwem Kościoła* (KK 11). Dlatego z tytułu ontologicznej łączności z Chrystusem świeccy otrzymują nową godność i nadprzyrodzoną energię w posłannictwie uświęcenia człowieka i doskonalenia porządku doczesnego.

Natomiast prawa i obowiązki apostolskie wiernych z pozycji moralnej wynikają, po pierwsze: z faktu, że przez znamię chrztu i bierzmowania świeccy są przeznaczeni i poświęceni do udziału w królewskim kapłaństwie Chrystusa⁴¹.

Po drugie: do szczególnej aktywności apostolskiej wierni są zobowiązani z racji przyjęcia charyzmatów Ducha Świętego, które w Kościele i świecie należy wykorzystać dla dobra ludzi i *do budowania całego ciała w miłości* (DA 3)⁴². Sobór przypomina, że charyzmaty to nie tylko nadzwyczajne uzdolnienia, lecz także i pospolite cechy przeznaczone dla wzrostu wspólnoty, a tym samym dla wypełnienia osobistego powołania względem społeczności⁴³.

Po trzecie: prawa i obowiązki apostolskie świeckich mają uzasadnienie w przykazaniu miłości, które jest największym poleceniem Chrystusa⁴⁴.

Wobec tego świeccy powinni widzialnie wspierać apostolskie dzieło Kościoła, ponieważ Ewangelia nie jest ich własnością, lecz posłannictwem i obowiązkiem.

⁴⁰ DA 3; KK 7; KL 14; Cz. Strzeszewski, jw., s. 12.

⁴¹ DA 3; KK 7; KL 14; B. Cierzniański FDP, jw., s. 24 n.

⁴² KK 7, 12 n., 33 n.; A. Szafranski, Wierni jako podmiot zbawczego pośrednictwa Kościoła, AK 69(1966), s. 280 nn.

⁴³ B. Cierzniański FDP, jw., s. 22–26; J. Pytel, jw., s. 303; K. Wojtyła, jw., s. 313.

⁴⁴ DA 3; F. Błachnicki, Z problematyki duchowości laikatu, HD 34: 1965, nr 3, s. 165, 167; W. Pluta, Powszechne powołanie do świętości, AK 68(1965), s. 317; K. Wojtyła, jw., s. 311, 314.

Rezultatem działalności apostołskiej wiernych będzie przygotowanie ludzi do świadomego i całkowitego przyjęcia zbawczego dzieła dokonanego w Chrystusie, co z kolei prowadzi do pełnej chwały Boga⁴⁵.

2. Wyniki badań nad motywami aktywności apostołskiej świeckich w analizowanych homiliach

Z analizy wynika, że na ogólną liczbę 1.400 homilii prawa i obowiązki apostołskie z tytułu chrztu podało tylko 66 autorów homilii, a mianowicie 20 autorów wyjaśniało samo pojęcie chrztu w stosunku do zaangażowania się świeckich w apostołstwie Kościoła i świata, 46 — wysunęło argumenty zachęcające do aktywności apostołskiej.

Z racji bierzmowania — na ogólną liczbę 1.400 homilii — tylko 35 autorów homilii wypowiedziało się na temat praw i zadań w dziele ewangelizacji. I tak 20 autorów przedstawiło samo pojęcie bierzmowania ukierunkowane do aktywności, 15 — podało argumenty mobilizujące do wywiązywania się z praw i obowiązków apostołskich.

Z faktu odpowiedzialności kapłańskiej — na ogólną liczbę 1.400 homilii — 89 autorów homilii omówiło aspekt praw i zadań w kontynuowaniu misji Kościoła. 53 z nich wyjaśniło pojęcie kapłaństwa Chrystusowego w powiązaniu z uprawnieniami i obowiązkami apostołskimi świeckich, 36 — przytoczyło argumenty przemawiające za pośrednictwem zbawczym.

Ze względu na otrzymane dary i charyzmaty — na ogólną liczbę 1.400 homilii — zaledwie 38 autorów homilii podkreśliło zadanie współpracy z Duchem Świętym w głoszeniu ewangelicznego Orędzia. Mianowicie 25 autorów interpretowało samo pojęcie charyzmatu w stosunku do apostołstwa świeckich, 13 — uwypukliło argumenty pomagające włączyć się w szerzenie dzieła zbawienia.

Na mocy przykazania miłości — na ogólną liczbę 1.400 homilii — tylko 32 autorów homilii przekonywało świeckich do ewangelizacji, 6 z nich opisało pojęcie miłości w stosunku do apostołstwa, 26 — argumentowało w sprawie wzrastania w duchu misyjnym.

Z końcowej analizy niniejszego podrozdziału wynika, że — na ogólną liczbę 1.400 homilii — na temat praw i obowiązków apostołskich świeckich wypowiedziało się 260 autorów homilii. Z nich tylko 101 podało uzasadnienie sakramentalne, 159 — moralne. Do uzasadnienia sakramentalnego zaliczono motywy wynikające z chrztu — w 66 homiliach i z bierzmowania — w 35. W argumentacji moralnej przedstawiono motywy wynikające z godności kapłańskiej — w 89 homiliach, z otrzymanych charyzmatów — w 38 i z obowiązku przykazania miłości — w 32.

Dla ożywienia aktywności apostołskiej świeckich należałoby w homiliach bardziej rozwinąć uzasadnienie ontologiczne, w tym motyw bierzmowania. Natomiast w uzasadnieniu moralnym kształtującym postawę apostołską trzeba by preferować motyw charyzmatów i motyw miłości.

⁴⁵ DM 7.

ZAKOŃCZENIE

Kształtowanie postaw apostołskich świeckich nie dokonuje się przypadkowo. Formowanie ducha apostołskiego jest rezultatem właściwego i celowego, tj. świadomego, procesu wychowawczego. Z badanych homilii wynika, że przygotowanie do apostołstwa nie było jednak wszechstronne. Autorzy homilii w stopniu tylko dostatecznym (35,4% wypowiedzi homilijnych w „Bibliotece Kaznodziej-skiej”) przedstawili treść formującą świeckich doktrynalnie do apostołstwa. Tak więc wpływ idei II Wielkiej Nowenny, jak i II Polskiego Synodu Plenarnego na treść publikowanych homilii w ww. „Bibliotece” w zakresie nauki o apostołstwie był niewielki.

Przedstawione badania nad stanem pisanych homilii stanowią doniosłe znaczenie dla rozwoju współczesnego pokolenia Polaków. Od drukowanych homilii jako podstawowej formy przepowiadania kościelnego zależy, czy świeccy zostaną ukształtowani apostołsko, czy rozwiną się społecznie i będą zdolni do podjęcia zadań apostołskich teraz i w przyszłości.

DOKTRINÄRE FORMATION VON LAIEN ZUM APOSTOLAT

ZUSAMMENFASSUNG

Aus den während der zweiten polnischen Plenarsynode in der „Predigerbibliothek” gedruckten Homilien zu den Themen: Natur, Ziele und apostolische Sachpflichten geht hervor, dass sie nur auf genügender Stufe den Inhalt angegeben haben, der die Laien doktrinär zum Apostolat vorbereiten. So liegt also in künftigen veröffentlichten Homilien die ernsthafte Aufgabe der Aufwertung des doktrinären Elements für die Formation der Laien zum Apostolat. Als Konsequenz werden die Homilien die Menschen mit Christus vereinigen und sie apostolisch in der Kirche und in der Welt aktivieren.